ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 12 Issue 4, August 2020

DOI Number: 10.9737/hist.2020.910

Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş Tarihi: 15.06.2020 Kabul Tarihi: 26.07.2020

Atıf Künyesi: Hüseyin Muşmal - Hasret Gümüş, "Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı Dönemi Sürgün Politikası: Beyşehir Kazası Örneği", *History Studies*, 12/4, Ağustos 2020, s. 2043-2064.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı Dönemi Sürgün Politikası: Beyşehir Kazası Örneği*

Beyşehir Town Sample: Exile Politics of the Ottoman Empire during World War I

Volume 12
Issue 4
August
2020

Prof. Dr. Hüseyin Muşmal - Hasret Gümüş

ORCID No: 0000-0002-3137-0069 / 0000-0002-6776-9354

Selçuk Üniversitesi

Öz: Avrupalı Devletlerin sömürgecilik yarışı 1914'te başlayan I. Dünya Savaşı ile son buldu. Osmanlı Devleti savaş başladıktan bir süre sonra 1 Ekim 1914 tarihinde kapitülasyonları kaldırdığını duyurdu. Böyle büyük bir savaşa katılmak istemeyen Osmanlı savaşın başında tarafsızlığını ilan etmiş olmasına rağmen 2 Kasım 1914 tarihinde İttifak bloğunda bu savaşa girmek zorunda kaldı. Bu sırada İtilaf Devletleri vatandaşları Osmanlı hükümetine karşı muhasım devlet tebaası problemi olarak ortaya çıktı. Diğer taraftan da bu kişilerin tâbi olduğu Fransa, İngiltere ve Rusya Osmanlı'nın asker sevk etmediği limanlarını bombalayarak hukuk ihlali yapmış ve bunun yanı sıra Osmanlı vatandaşlarını esir almıştı. Osmanlı, İtilaf Devletlerinin hukuk ihlallerine karşı muhasım devlet tebaasını misilleme politikasına dayanarak sürgün etmeye başladı. Ayrıca muhasım devlet tebaasından casusluk faaliyetlerinde bulunanlar da sürgün edildiler. Muhasım devlet tebaasının sürgüne gönderileceği yerlerin, askeri güzergâhlardan uzak ve coğrafi şartların yaşam standartlarına uygun olması gerekmektedir. Bu noktada Konya'ya bağlı Beyşehir Kazası'nın ikliminin diğer iç vilayetlere göre daha ılıman olması ve fizikî koşullarının kazaya korunaklı bir yapı kazandırması Beyşehir'i esirlerin sürgün edilebileceği uygun bir merkez haline getirmekteydi.

Bu çalışmada Beyşehir Kazası'nın sürgün yerleri açısından önemi üzerinde durulduktan sonra buraya yapılan sürgünler ve esirlerin kazadaki sürgün yılları Başkanlık Osmanlı Arşivinden elde edilen belgeler ışığında ele alınmaktadır. Sonuç kısmında ise hükümetin bu uygulamalarının amacına ulaşip ulaşmadığına dair bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Muhasım Devlet Tebaası, Konya, Beyşehir, Sürgün

Abstract: Colonial competition of European States resulted in World War I which began 1914. The Ottoman Empire announced that it removed the capitulations from 1 October

* Bu çalışma Prof. Dr. Hüseyin Muşmal ve Hasret Gümüş tarafından 6-8 Ekim 2017 tarihleri arasında Beyşehir'de düzenlenen II. International Congress of Beyşehir and Its Vicinity (ICBEY-2017) isimli kongrede sunulmuş olan "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Beyşehir Kazasına Yapılan Sürgünler" isimli tebliğin geliştirilmesi ile hazırlanmıştır.

1914 when this war began. In addition, although the Ottoman, who did not want to participate in such a great war, declared its neutrality at the beginning of the war, it had to enter this war in the Alliance Power on November 2, 1914. Meanwhile, the citizens of the Allied Powers emerged as a problem of enemy state citizenship against the Ottoman government. On the other hand, the states of France, England and Russia, to which these people were subject, made a violation of the law by bombing the ports that the Ottoman did not dispatch troops and besides, they were also captured Ottoman citizens as prisoner of war. The Ottoman started to exile the citizens of the Allied Powers, who reside within the borders of Ottoman empire, against it was exile own citizens. In addition, The Ottoman were also exiled on those who spied from enemy states citizen. The places where the enemy estate citizen would be send had to be away from military routes and the geographical conditions should be in accordance with the living standards. At this point, the climate of Beyşehir town of Konya was more temperate than other town, and also the physical conditions provided a sheltered structure to the district made it a convenient center for the prisoners to be exiled here.

In this study, after emphasizing the importance of the Beyşehir town in terms of exile place, the exiles and exile period of prisoners in the town are discussed in the light of the documents obtained from the Presidential Ottoman Archive. In the conclusion part, an evaluation was made to determine whether these practices of the government have reached its purpose.

Keywords: Ottoman, Enemy State Citizen, Beyşehir, Konya, Exile

Giriş

Sanayileşmiş Avrupa ülkeleri arasındaki siyasî ve iktisadî yarış neticesinde XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başında iki ayrı blok meydana geldi. Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın oluşturduğu Üçlü İttifak bloğu ile İngiltere, Fransa ve Rusya'nın oluşturduğu Üçlü İtilaf bloğu. Bu iki blok arasındaki rekabet 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan veliahdı ile eşinin Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi ile daha da şiddetlendi. Öyle ola ki bu olay İttifak ve İtilaf Devletleri'nin birbirlerine art arda savaş açmasına sebep oldu¹. 28 Temmuz 1914'te Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a karşı savaşa girmesi üzerine Almanya 1 Ağustos'ta Rusya'ya, 3 Ağustos'ta Fransa'ya ve 4 Ağustos'ta Belçika'ya savaş ilan etti. 4 Ağustos 1914 tarihinde de İngiltere'nin Almanya'ya savaş ilan etmesiyle I. Dünya Savaşı resmen başlamış oldu. Osmanlı bu savaşa önce İtilaf Devletleri'nin yanında girmek istedi². Ancak bu durum İtilaf Devletleri'nin Osmanlı'nın toprak bütünlüğüne dair çıkarlarına aykırı olacağından Osmanlı'nın müttefikliği bu devletler tarafından kabul edilmedi. Bu olayın ardından Osmanlı dünya siyasetinde yalnız kalmamak için Almanya ile gizli bir ittifak antlaşması imzalamıştır. Hâlbuki ekonomik ve askeri durumunu göz önünde bulunduran Osmanlı Devleti bu savaşta tarafsız kalmak niyetindeydi. Fakat 10 Ağustos 1914'te Akdeniz'de İngiliz donanmasının takibinden kaçan Goeben ve Breslau adlı Alman savaş gemilerinin Çanakkale Boğazı'na girerek Osmanlı Devleti'ne sığınması olayın seyrini değiştirdi. Osmanlı hükümeti kendisine sığınan gemilere Yavuz ve Midilli adını verdiğini ve bu gemileri satın aldığını duyurdu. Bu gemilerinde içinde bulunduğu Osmanlı donanmasının Alman Amirali Souchon kumandasında 27 Ekim 1914'te Karadeniz'e açılıp Rus gemilerini batırması ve Sivastopol ile Novorosisk limanlarını topa tutmasıyla Rusya 2 Kasım 1914'te Osmanlı

¹Oral Sander, *Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e)*, İmge Yayınları, Ankara 2020, s. 346-350.

²Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl siyasi Tarih (1914-1915)*, Kronik Yayınları, İstanbul 2020, s. 84-85.

Devleti'ne savaş ilan etti. Böylece Osmanlı, Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın müttefiki olarak resmen savaşa katıldı³.

Büyük bir savaşın beklenmesinden dolayı, XIX. yüzyılın ortalarında Avrupa devletleri arasında savaşın yıkıcı etkilerini azaltabilmek için savaş hukuku oluşturma ihtiyacı duyuldu. 1856'da Paris Deklarasyonu ile başlayan bu süreç, 15 Haziran 1907 tarihinde Lahey Sözleşmesi ile genel surette tamamlandı. Sözleşme savaşın kontrol belgesi niteliğinde olup savaş esnasında kara, deniz ve hava saldırılarında dikkat edilmesi gereken hususlar ve esirlerin akıbetine dair detaylı bilgileri içermektedir⁴. Bu hususların yanı sıra sözleşme kapsamında sivilleri etkileyen önemli maddeler de yer almaktaydı. Buna göre sivil halka yıkıcı ve askeri mahiyette olmayan mülkiyete, tahrip edecek saldırılar yapılmayacağı ve insan haklarına uygun bir şekilde davranılacağı belirtilmiştir. Diğer bir madde ise istihkâmın hemen yanında olmayan savunmasız limanlar, şehirler, köyler veya meskenler ile din, sanat, hastane ve hayır işlerine ayrılan kurumların bombalanmayacağına ilişkindir. Aksi takdirde bu maddelere aykırı davranan devlet, zarara uğrayan devletin hasarını karşılamakla yükümlü olacaktı. Böyle bir ihlal durumunda sözleşme uyarınca mağdur devlet misilleme yoluyla aynı ölçüde karşılık verme hakkını da elde etmiş oluyordu⁵.

Bu maddeleri göz ardı eden Fransa ve İngiltere, 1914 Ağustos'unda Osmanlı'nın savunmasız Akdeniz limanlarına sözleşmeye aykırı olarak saldırmaya başladı. Osmanlı Hükümeti, İtilaf Devletleri'nin bu limanlara yaptıkları saldırıların durdurulması için notalar verdi. Ancak İtilaf Devletleri notalara olumsuz cevaplar verdiği gibi saldırılara da devam etti⁶. Bu sırada İngiltere, Fransa, Romanya ve Rusya sınırlarında yaşayan Osmanlı vatandaşlarının esir kamplarına sevk edilmeye başlandığı haberi alındı. İtilaf devletlerinin sözleşmeyi tamamen göz ardı eden bu hareketlerine karşı Osmanlı Hükümeti 1915 yılı başlarında mütekabiliyet esası çerçevesinde bazı tedbirler aldı. İtilaf Devletleri saldırılarında şehit edilen ve bu devletlerin esir aldığı sivil Osmanlı vatandaşlarının sayısı kadar, Osmanlı sınırlarında yaşayan muhasım devlet tebaası vatandaşlarını sivil esir sıfatıyla misilleme politikası çerçevesinde sürgün etmesi bu tedbir planı kapsamında idi⁷. Osmanlı Hükümeti hukuka aykırı davranan İtilaf Devletlerine karşı, Lahey'e uygun olarak muhasım devlet tebaasına uyguladığı sürgünlerde uluslararası hukukun tanıdığı hakkı kullanıyordu.

Osmanlı hükümetinin savaş yıllarında uyguladığı sürgünler sadece misilleme esasına dayanmıyordu. Bir kişinin toplumdan uzaklaştırılmasını gerektiren ciddi suçlar veya devlet tarafından belirlenen birtakım suçlar içinde sürgünler yapılmaktaydı⁸. Dolayısıyla misilleme politikası ile yapılan sürgünlerin yanı sıra, casusluk yapan ve buna teşebbüs eden muhasım

³Sander, *age*, s. 369.

⁴Nebahat Oran Arslan, *Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'deki Rus Savaş Esirleri*, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 38-45; Umut Karabulut, Ersin Bozkurt, "Osmanlı Devleti'nde Savaş Hukukunun Oluşumu Bağlamında Lahey Konferansları ve Birinci Dünya Savaşındaki Uygulamalar", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 45, 2019, s. 87-95.

⁵Mehmet Temel, "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında 1907 Tarihli Lahey Sözleşmelerine Aykırı Davranan İtilaf Devletleri'ne Karşı Osmanlı Devleti'nin Aldığı Bazı Önlemler", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S. 6, 2004, s. 71.

⁶İtilaf Devletleri'nin Akdeniz ve Ege kıyılarına yaptığı haksız saldırıları 1917 yılı sonuna kadar devam etmiştir. Saldırıya uğrayan yerlerin isimleri ve tarihleri için bkz. Mehmet Temel, "İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları Saldırı ve Mütekabiliyet Esasına Göre Osmanlı Devleti'nin Aldığı Önlemler", *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 24, S. 1, 2009, s. 119-134.

⁷Temel, *agm*, s.72.

⁸Kemal Daşcıoğlu, *İşkân, Suç ve Ceza Osmanlı'da Sürgün*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 19; Sürgünün kelime kökeni bir kişiyi bulunduğu yerden çıkarıp başka bir yere göndermek ve uzaklaştırmaktır. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, MEB. Yayınları, İstanbul 1993, s. 299.

devlet vatandaşlarının bu faaliyetlerine karşılık da sürgünler uygulandı. Böylelikle savaş döneminde Osmanlı hükümeti muhasım devlet tebaasının sürgünlerini devletin iç ve dış politikasını şekillendirecek nitelikte yürütmekteydi.

Muhasım devlet vatandaşlarının sürgün edilmeye karar verildiği andan ve tahliyelerine kadar olan dönem içerisinde esirler, Lahey sözleşmesine dayanan bir talimatname ile yönetildi. Bu talimatname Bâb-ı Âli Hukuk müşavirliği tarafından “Üsera Talimatnamesi” olarak yayımlandı. Talimatnamenin sureti uygulanmak üzere tüm ordu komutanlıklarına ve vilayetlere gönderildi⁹. Akabinde Osmanlı, talimatname hükümlerinin tek elden yürütülmesi gerekçesiyle esirlerle ilgili tüm haberlerin Harbiye Nezareti tarafından bildirilmesi kararını aldı¹⁰. Bildirileri Harbiye Nezareti üstlenirken esirlerin ülke içindeki seyahat, ikamet, haberleşme ve denetimlerini Dâhiliye Nezareti bünyesinde bulunan Polis Teşkilatı ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti üstlendi¹¹.

I-Muhasım Devlet Tebaası Sorunu

Osmanlı Devleti savaşa ittifak bloğu tarafında katılmaya mecbur kalınca ülke içinde ikamet eden İtilaf Devletleri vatandaşları hükümete karşı bir problem olarak ortaya çıkmıştı. Bu kişiler uzun bir süre içerisinde Osmanlı topraklarının büyümesine paralel olarak, bir kısmı kuruluş devrinde fetihlerle devletin sınırları içerisine dâhil olurken, bir kısmı ise sonradan çeşitli sebeplerle gelip yerleşmişti. Bu sebeplerden biri hiç şüphesiz ticaretti. Ecnebinin hukukî statüsünü düzenleyen kapitülasyonların ortaya çıkması ile ticaret yapmak isteyen yabancı ülke vatandaşları elde ettikleri geniş haklar neticesinde Osmanlı Devleti'ne gelerek ticaret alanında sayılarını arttırmışlardır¹². Ticaretle uğraşan bu kişiler için konsoloslukların açılması ile pek çok Batılı diplomat, serbest meslek sahipleri, misyonerler ve seyyahlar Osmanlı ülkesine dâhil olmuştur¹³. Bunlara ilaveten XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin eğitim, sosyal, iktisadî ve askerî alanlarda yeniliklere ihtiyaç duyması sebebiyle Batı'dan uzman kişilerin gelmeye başlaması da ülke içerisinde yabancı nüfusun artışı devam ettirmiştir¹⁴. Bunlar üzerinde bir düzenleme yapılması gerekliliğinin ortaya çıkmasıyla Tanzimat döneminde hukuk alanında yapılan yenilikler ile birlikte “ecnebi” tabiri yabancı devlet vatandaşları için kullanılmaya başlanmıştır. Tanzimat'tan sonra bu alanlarda nitelikli uzman personelin gerekli olması ecnebi nüfusunun artışı devam ettirmiştir. Öyle ki 1876-1914 yılları arasında Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya, Romanya, İtalya, Avusturya ve İsviçre vatandaşlarının

⁹Talimatnamenin tam metni için bkz. Alaattin Uca, “1915 Yılında Yayımlanan Bir Üsera Talimatnamesi ve Düşündürdükleri”, *Atatürk Dergisi*, C. 3, S. 3, Erzurum 2003, s. 170.

¹⁰Mücahit Özçelik, *Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'deki Yabancı Esirler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2010, s. 27-30.

¹¹Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, tarafsız bir yardım cemiyeti olarak 1877 yılında kurulmuştur. Cemiyetin amacı, bütün imkânları ile savaş döneminde yaralı asker ve sivil hastaların tedavileri ile ilgilenmek ve sürgün edilenler için bir yıllık gelirini aşmayacak şekilde uygun miktarda bir para sarf edebilmek ve sefer hastaneleri ile sıhhiye trenleri bulundurmaktır. Daha detaylı bilgi için bkz. Mesut Çapa, *Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti 1914-1925*, Türk Kızılay Derneği Yayınları, Ankara 2010, s.13-19.

¹²Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1917)*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 83.

¹³Ayşegül Kuş, “Yabancıların Gözüyle 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon'da Konsolosluklar”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 2014, Sayı 26, s.165; Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 63-64; Ayten Sezer, “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e; Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 16, Ankara 1999, s. 173.

¹⁴Mehmet Karagöz, “Osmanlı Devletinde Islahat Hareketleri ve Batı Medeniyetine Giriş Gayretleri (1700-1839)” *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 6, Ankara 1995, s. 173; Enver Ziya Karal, “Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı)”, C. 7, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 189-190-329.

araştırma yapmak üzere Osmanlı'ya gelmesiyle ülke içerisindeki ecnebilerin sayısı bir hayli artmıştır¹⁵.

XIX. yüzyılda Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkların Fransız İhtilalinden etkilenmeleri neticesinde bağımsızlık hareketlerine başlayan Balkan ulusları ile muhasım devlet tebaası probleminin ilk izleri görülmeye başlandı. Böylelikle Osmanlı topraklarında istihdam edilmiş Rumlar başta olmak üzere diğer ecnebi vatandaşlara karşı bir dizi tedbir alan Osmanlı hükümetinin muhasım devlet tebaası politikası şekillenmeye başladı¹⁶.

XX. yüzyıla gelindiğinde ise Avrupalı devletlerin misyonerlik çalışmaları ile Rusya kaynaklı casusluk faaliyetleri artmıştı¹⁷. Öyle ki casusluk faaliyetleri I. Dünya Savaşı yıllarında devletin bütünlüğüne zarar verecek boyuttaydı¹⁸. Bu noktada savaşın başlamasını fırsat bilen Osmanlı Devleti 1 Ekim 1914 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde kapitülasyonları kaldırdığını duyurdu¹⁹. Artık savaş yıllarında ecnebilere devletler hukukuna göre muamele edilmekteydi. Dolayısıyla ecnebilerin yeni pozisyonundan dolayı bu kişilerin sürgünleri Osmanlı lehine oldu.

İmtiyazlarını kaybeden muhasım devlet tebaasının savaş yıllarındaki konumu güvenlik meselesi gereği Osmanlı'nın hem iç hem de dış problemiydi²⁰. İtilaf Devletleri'nin kanuna aykırı hareketleri bu noktada ecnebilerin durumunu belirliyordu. Dolayısıyla iç bölgelere sürgün uygulaması muhasım devlet sorununun bir çözüm şeklini oluşturmaktaydı. Bu doğrultuda ecnebilere sivil savaş esiri kabul edilerek devletler kanunu çerçevesinde sürgün edilmekteydi²¹. Esirlere yönelik muamelede kanuna riayet edildiğini göstermek adına belirlenen sürgün yerleri, esirlere yapılan yardımlar ve sürgün hayatının kontrol edilebilmesi için Avrupalı Devletlerin sefaretlerine izin verilmekteydi. Bu noktada sivil esir veya sivil düşman erleri olarak görülen ecnebilerin sorunu yalnızca Osmanlı hükümetini ilgilendirmediklerinden esirlere dair her türlü muamelede iştirak söz konusuydu. Nitekim Osmanlı Hükümeti nezdinde bunların sürgünleri bir caydırıcı araç olarak görülmekteydi. Bu amaçla

¹⁵Hüseyin Muşmal, *Yabancıların İzinde Osmanlı*, Me-sa Yayınları, Konya 2009, s. 55-57; Karal, *Osmanlı Tarihi*, s.189; Ayrıca 1830 sonrası ecnebilere dair sayısal veriler için Karpat'ın, *Osmanlı Nüfusu (1830-1917)*, eserindeki tabloları inceleyiniz s. 191-247.

¹⁶BOA. BEO. 632/47382, 5 Zilkade1312, 1880 yılında Divan-ı Harp kararı ile Beyşehir'e sürgün edilen Rum asıllı ve Yanyalı olan Konstantin Çakmakınısı'nın Yanya'ya dönme talebi ile ilgili olan bu belge muhasım devlet vatandaşının ülke içindeki faaliyetlerine karşılık yapılan uygulamanın örneklerindendir.

¹⁷İstapan veled-i Ohannes Ohalinsyan'ın, yabancı devletler adına casusluk faaliyetinde bulunma ihtimali olduğundan Beyşehir'e sürgüne gönderilmiştir. Söz konusu durum yabancı devlet vatandaşlarının casusluk zannıyla tutuklanarak Beyşehir gibi iç bölgelere sürgüne çarptırıldığını göstermesi açısından iyi bir tespittir. BOA. DH. MKT. 1053/20, 3 Muharrem 1324; Bengül Polat, Ratip Ayaz, "İngiliz Misyonerlik Faaliyetlerinin Osmanlı Devleti'nin Yıkılış Sürecine Etkileri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 61, Ankara 2017, s. 1-45; Mithat Aydın, "19-20. Yüzyıllarda Osmanlı Balkanlarında Rusya'nın Casusluk Faaliyetleri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 32, S. 53, Ankara 2013, s. 19.

¹⁸Recep Çelik, "Karadeniz'de Casusluk Faaliyetleri (1914-1918)", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. 13, S. 50, Ankara 2016.

¹⁹Nejdet Bilgi, "Osmanlı Devleti'nin 1917 Yılı Yabancı Nüfusu", *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 25, S. 1, 2010, s. 103.

²⁰Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'na girdiğinde devletin toplam nüfusunun 18.520.016 olduğu tespit edilmiştir. Bu sayının içinde 15.044.846'sını Müslümanlar, 3.547.170'i ise Gayrimüslimler oluşturmaktadır. Karpat, *Osmanlı Nüfusu*, s. 228 (Tablo 18), s. 266 (tablo 17B); Kayıt dışı kalan Van Vilayetinde 2.122 Gayrimüslimin bulunduğu tahmin edilmektedir. Bkz. Orhan Sakin, <http://turksandarmenians.marmara.edu.tr/tr/1914-nufus-istatistigine-gore-mermen-cemaatinin-nufusu/>, E.T: (21.10.2018).

²¹BOA. DH. EUM. 5. Şb. 81/9, lef/1.

Emniyet-i Umumiye İstanbul, İzmir, Çanakkale, Edirne²², Sinop ve İnebolu'da ikamet eden İtilaf Devletleri vatandaşlarını yoğun olarak Konya ve Kayseri başta olmak üzere Ankara, Kastamonu ve Çorum gibi iç kesimlere sürgün etmekteydi. Muhasım devlet tebaası problemi savaş boyunca hükümetin meselesi olarak sürdü. Bu sebeple savaşın devam ettiği yıllarda Osmanlı muhasım devlet vatandaşlarının ikamet ettiği vilayet yetkililerine bu kişilerin zararlı olup olmadıklarını öğrenmek adına haklarında tahkikat yapılmasını bildirmekteydi. Bu bildiri kapsamında vilayet yetkilileri tarafından yapılan tahkikatların ardından sürgün edilmesi gerekli görülenlerin Konya gibi iç vilayetlere sevk edilmesi kararı uygun görülmüştür²³.

II. Beyşehir'e Yapılan Sürgünler

A-Sürgün Yeri: Beyşehir

I. Dünya Savaşı yıllarında sürgün yeri belirlenirken coğrafi ve fizikî koşullar çerçevesinde esirlerin kaçma ihtimallerinin en zayıf olduğu yer olmasına, aynı zamanda bu kişilerin gerekli temel ihtiyaçlarına cevap vermesine ve iklim koşullarının uygunluğuna dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda merkezden ve sınır bölgesinden uzak olan Anadolu'nun iç vilayetleri ve kaza merkezleri sürgün yeri olarak tercih edilmiştir. Daha önce belirtilen vilayetler arasında Konya Vilayeti'nin merkezi dâhil olmak üzere Bozkır, Beyşehir ve Seydişehir kazaları önemli sürgün merkezlerindendir. Bilhassa Beyşehir Kazası, sınırlarında bulunan Beyşehir Gölü'nün dağlar ve ovalar arasında kalan coğrafi özelliği ile kazadan firar edilmesini ve çevre illerle iletişim ağı kurulmasını meşakkatli hale getirdiğinden burayı siyasi bakımdan önemli kılmaktadır. Gölün kazanın iklimini ılgınlaştırması, beşeri açıdan hükümetin belirlediği nitelikleri taşıması²⁴ ayrıca cephelerden, deniz, liman, şimendifer güzergâhlarından ve asker sevkîyat noktalarından uzak olması gibi kazanın tüm bu özellikleri göz önüne alındığında Beyşehir'in sürgün yeri seçilmesinde tesadüfî davranılmadığı anlaşılmaktadır²⁵. Önce Seydişehir'e sonra Karaviran'a sürgün edilen Fransız ve Rus yedi vatandaşın burada perişan oldukları için Beyşehir'e sevk edilmek istemeleri kazanın tarif edilen özellikleri taşıdığına işaret etmektedir²⁶. Konya Vilayeti'ne bağlı diğer bir kaza merkezi olan Bozkır da muhasım devlet vatandaşlarının sürgüne gönderildiği merkezlerdendir. Fakat Bozkır Kazası'nın hava koşullarının sert olmasından dolayı esirlerin buraya uyum sağlayamadıkları, şikâyetle bulundukları ve yerlerinin değiştirilmesini talep ettikleri anlaşılmaktadır²⁷. Bu koşullar neticesinde Bozkır ve Seydişehir Kazalarına nazaran Beyşehir'e yapılan sürgünlerin sayısı hayli fazladır. Öyle ki 1916 yılında Beyşehir'e sürgün edilmiş 155 kişi tespit edilmiştir. Sürgünlerin savaş sonuna kadar devam ettiği göz önüne alınırsa sayılarının azımsanmayacak kadar fazla olduğunu söylemek mümkündür²⁸.

B-Sivil Düşman Erleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi katalog taramaları sonucunda Beyşehir Kazası'na sürgün edilenlerle ilgili olarak elliye yakın belge tespit edildi. Bu belgelerin en erken tarihli 1915 en

²²Edirne'den iç kesimlere yapılan sürgünler için Bkz. Nurten Çetin, "Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri Vatandaşlarına Yönelik Uygulamalarında Biri: Sürgün(Edirne Örneği)", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 5, 2013, s.75-94.

²³BOA. DH. EUM. 5.Şb. 55/7, lef/6/8/9, 20 Cemaziyel-evvel 1336.

²⁴Hüseyin Muşmal, Berna Korucu Üçüncü, *Tarihî Süreçte Beyşehir Gölü ve Adalarında Hayat*, Palet Yayınları, Konya 2014, s. 115.

²⁵Kerim Sarıçelik, "I. Dünya Savaşı Yıllarında Beyşehir'de İkamet Eden Sivil Esirler", *I. Uluslararası Beyşehir Ve Yöresi Sempozyumu (11-13 Mayıs 2006) Bildiriler Kitabı*, Konya 2006, s. 338.

²⁶BOA. HR. SYS. 2149/1, 20 Recep 1335; BOA. DH. EUM.5.Şb.39/37, lef/2, 19 Ramazan 1335.

²⁷Ferudun Ata, "I. Dünya Savaşı içinde Bozkır'a Yapılan Sürgünler", *Bozkır'ın Dünü ve Bugünü Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Ed. Mustafa Yılmaz-Ahmet Atalay-Osman Doğanay, Konya 2007, s. 153.

²⁸BOA. DH. EUM. ECB. 5/8, 8 Recep 1334.

geç tarihli ise 1918 yılına aittir. Belgeler tek ve toplu sürgün listeleri şeklindedir. Tek kişi için verilen sürgün belgesine göre, toplu sürgünlere ait hazırlanan sevk cetvelleri daha detaylıdır. Cetvellerde sürgün bölgelerindeki yetkililere bildirilmek üzere şahısların anne ve baba adı, dini, mezhebi, mesleği, ikamet yeri ve bazen de doğum tarihi yer almaktadır. Cetvellerdeki bu bilgilerin yanında Beyşehir'deki esirlere dair tabiiyetlerinin, milliyetlerinin ve mezheplerinin çok çeşitli oldukları görülmektedir. Beyşehir'de esir edilen muhasım devlet tebaasından; Rusya hâkimiyetinde olan Ukrayna ve Polonyalılar, İngilizler ve İngiliz vatandaşı Mısırlılar, Fransızlar, İtalyanlar ve Araplar bulunmaktadır²⁹. Fakat kıyas yapıldığında Rus vatandaşlarının sayısı diğer esirlere nazaran daha fazladır³⁰. Sürgün edilen esirler arasında herhangi bir din ayrımı gözetilmemiştir. Düşman devletlerine muhbirlik yapma ihtimallerinden güvenlik tedbiri gereğince Müslümanlar dahi sürgün edilmiştir. Cetvellerden edinilen veriler ile oluşturulan tabloda bu bilgiler daha açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 1: Esirlerin devlet, mezhep ve milliyetlerine dair genel tablo³¹.

Tâbiyetleri	Milliyetler ve Mezhepler
Rus	Musevî, Rum, Ortodoks, Katolik, Ukrayna,
Osmanlı	Ermeni, Rum
İngiliz	Hristiyan, İslam, Katolik, Protestan, Musevî, Latin, İrlanda
Fransız	Musevî, İslâm, Katolik
İtalya	Latin
Sırp	Musevî
Karadağ	Rum
Romanya	Rum, Yahudi, Leh, Ermeni, Moskof, İslam

Farklı millet ve mezhepten olan bu ecnebler savaş öncesinde Osmanlı Devleti'nde birçok iş kollarında çalışmaktaydı. Ecneblerin sürgün edilmesi kararı verildiğinde ünlü ve nitelikli iş kollarında çalışanların esir edilmesi üzerinde duruldu³². Zira bu kişilerin sürgünlerinin İtilaf Devletleri'nin caydırıcılığını arttıracak düşünülmekteydi. Böylelikle Polonyalılarından Reji memuru olan Yurilaf(?), Bağdat'ta Doktor Levis, İstanbul'da tüccarlık yapan Jozef³³, İngiliz Doktor Pola³⁴, gemilerde kılavuzluk yapan İtalyan Antonio Soverito³⁵ ve İngiliz Albert

²⁹agb.

³⁰BOA. DH. EUM. 5.Şb. 55/7, lef/1, 20 Cemaziyel-evvel 1336.

³¹Agb, 5/8; agb, 55/7, lef/3.

³²Temel, "İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları Saldırıları", s.136.

³³BOA. DH. EUM.5.Şb. 46/24, lef/16.

³⁴BOA. DH. ŞFR. 572/38.

³⁵BOA. DH. EUM. 5. Şb. 2130/20, lef/1.

Aşover³⁶ adlı kişiler bu amaçla Beyşehir'e sürgün edildiler. Ayrıca Beyşehir'deki esirler arasında kuyumcu, terzi, nakkaş, sedirci, duvarcı, amele, bıçakçı, lokantacı, şimendifer yazıcısı, tahrirat müdürü, kitabetçi, gemi kılavuzu, makinist, boyacı, ressam, helvacı, taşçı, vapur yağcısı, kahveci, yumurtacı, mızıkacı, tütüncü, ateşçi, ziraatçı, demirci, aşçı, kumpanya müdürü, marangoz, balıkçı, saatçi, eczacı, doktor, bakkal ve hademe gibi çeşitli meslekler görülmektedir. Neticede bu ecnebi vatandaşların hepsi hükümet nezdinde *sivil düşman erleridir*³⁷.

Savaş boyunca ecnebilerin sürgünleri farklı başlıklar altında yapıldı. Bir kısmı devletlerin karşılıklı yaptırımını olan misillemelerle harp esiri sıfatıyla sürgün edilirken, bir kısmı da ülke içinde casusluk faaliyetlerinde bulunanlardan ve muhasım devlet tebaasından olmaları sebebiyle tedbir neticesinde sürgün edilenlerden oluşmaktaydı.

1. Misillemeler

Mukabele-i bi'l-misil bir devletin kendisine karşı, bir başka devletin uluslararası hukuka aykırı olmayarak, ancak çıkarlarını zedeleyen eylemlerine yönelik devletler hukukunun yasaklamadığı yollarla karşılık vermesidir. I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri, Osmanlı'nın savunmasız köy ve limanlarını hukuka aykırı olarak bombardımana tutmuş ve sınırlarında ikamet eden Osmanlı vatandaşlarını esir kamplarına göndermişti. İtilaf Devletleri'nin bu tutumuna Osmanlı hükümeti de misillemelere başvurarak karşılık vermişti. Böylelikle muhasım devlet tebaasını misilleme politikasıyla iç bölgelere sevk edilmesinin amacı İtilaf Devletleri'nin hukuksuz tutumunu engellemek, Osmanlı vatandaşlarının serbest kalmasını sağlamak ve bu vatandaşlara yönelik kötü muameleyi ortadan kaldırmaktır³⁸. İtilaf Devletleri'nin savaş boyunca bu uygulamaları devam ettiğinden savaş süresince misillemelere de sıklıkla başvurulduğu görülmektedir.

Misillemelerle yapılan sürgünler genel olarak toplu bir şekilde yapılmaktaydı. Toplu sürgünlerin sayısı muhasım devletin sürgüne gönderdiği Osmanlı vatandaşının sayısına bağlı olabilmekteydi. Bazen aynı miktarda sürgünler yapıldığı gibi bazen de farklı miktarda sürgünler yaşanmıştır. Belgelerden edinilen bilgiye göre Beyşehir'e Fransa ve Rusya tebaasından yedi sivil 9 Temmuz 1917 tarihinde misilleme neticesinde sürgün edilmiştir³⁹. Beyşehir'e misillemelerle sürgün edilen şahısların çoğunluğunu Rus vatandaşları oluşturmaktadır. Bu durum Osmanlı'nın birçok sivil vatandaşının Rusya hükümeti tarafından esir kamplarında tutulmasından kaynaklanmaktadır⁴⁰. 23 Ekim 1917 tarihinde Rus tebaasından olan altı Polonyalı sivilin Beyşehir'e sürgün edilmesi *mukabele-i bi'l-misil* örneğidir⁴¹. Bu sürgünden dört gün sonra Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinden Hariciye Nezaretine verilen bir belgede yirmi Rus vatandaşına karşı, kırk Osmanlı vatandaşının misilleme ile alıkonulduğu bildirilmiştir. Bu uygulamanın ardından Rus hükümeti esir tutulan vatandaşlarının durumları hakkında bir tahkikat yapmış, Beyşehir ve Seydişehir'deki vatandaşlarının serbestçe ikamet ettiklerini ve hallerinin iyi olduğunu tespit etmiştir. Bu tespitten ardından Rusya'da esir olan kırk Osmanlı vatandaşının serbest kalması için İspanya Sefareti de girişimde bulunmuştur⁴². 1918 yılında bir başka misilleme örneği de yüz esirin on ikisinin Seydişehir'e, seksen ikisinin ise

³⁶BOA. DH. EUM. 5. Şb. 81/9, lef/5.

³⁷BOA. DH. EUM. 5. Şb. 54/20, lef/2, 12 Cemaziyel-evvel 1336.

³⁸Ramazan Sonat, *I. Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devletinin Muhasım Devlet Tebaası Politikası(1914-1918)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya 2014, s. 12.

³⁹BOA. DH. EUM. 5. Şb. 39/37, 19 Ramazan 1335.

⁴⁰Mahmut Akkor, "I. Dünya Savaşı'nda Rusya'da Bulunan Türk Esirleri ve Esir Kampları", *Uluslararası Türk Savaş Esirleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, İstanbul 2017, s. 204.

⁴¹BOA. DH. EUM. 5. Şb. 46/24, lef/7, 7 Muharrem 1336.

⁴²BOA. DH. EUM. 5. Şb. 47/10, 11 Muharrem 1336; BOA. HR. SYS, 2151/26.

Beyşehir'e ve altısının merkez vilayete gönderilmesidir⁴³. Nitekim Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'nde ikamet eden vatandaşlarının yaşamlarını bu politika yoluyla kontrol altına almaya ve korumaya çalışmıştır.

2. Muhasım Devlet Tebaasından Olma

Hükümetin asayişini sağlama konusunun önemli bir mevzu haline gelmesi, ecnebilerin statüsünün değişmesinden kaynaklanmaktaydı. Nitekim muhasım devlet vatandaşlarının bir kısmı *bilâ-sebep* olarak sürgün edilmişti. Herhangi bir suçları bulunmamasına rağmen propagandaya karışma, yol güzergâhları ve mühimmata dair istihbarat elde ederek muhasım devletin işlerine yarayacak eylemlerde bulunma ihtimallerinin önüne geçmek suretiyle bu sürgünlere başvurulmuştu. Ancak en genel surette bu kişilerin iç bölgelere sürgün edilmesinde düşman devlete tâbi olması yeterli görülmüştür. Örneğin, Kartal'da Sultan Gemliği Çiftliği'nde ziraatla uğraşan Ukraynalı Simon Volef Edelman, "*Rusya tebaasından olmaktan başka hiçbir cürm ve kabahatim bulunmadığı halde iki sene mukaddem sivil esir olarak Beyşehir'e nehy ve tağrib edildim*", diyerek muhasım devlet tebaasından olmasının suç teşkil etmeyeceğini ifade etmeye ve suçsuzluğunu anlatmaya çalışmıştır⁴⁴. Başka bir örnek ise herhangi bir zararlı faaliyette bulunmamalarına rağmen İngiliz Doktor Pola⁴⁵ ve Aron Ostrof'un muhasım devlet tebaası olmasından dolayı Beyşehir'e sürgün edilmesidir⁴⁶. Devlet adına eylemlerde bulunma ihtimalleri muhasım devletten olanların Osmanlı hükümeti tarafından kontrol altında tutulmasına neden olmuştur. Hükümet tarafından farklı tarihlerde Beyrut, Hüdavendigar ve Konya vilayetlerinde ikamet eden Romanyalılarından şüpheli görülenlerin Beyşehir'e sürgün edilmesi ihtarında bulunulmuştur. Vilayetin valileri bu kişilerden bazılarının herhangi bir şüpheli bir hali olmadığını bildirilerek, vilayetlerde ikamet eden Romanyalıların kimlik ve ikamet bilgilerinin olduğu bir cetvel ile cevap vermiştir⁴⁷.

3. Casusluk Faaliyetiyle Yapılan Sürgünler

İtilaf Devletleri savaş yıllarında Anadolu'nun limanlarını bombardımana tutacağı yerleri tespit etmek amacıyla Akdeniz bölgesinde ikamet eden ve kılık değiştiren yerli Rum casuslarla iş birliği yapmıştır. Bu iş birliği neticesinde Rumların verdiği istihbaratlar Osmanlı'nın Akdeniz limanlarının bombardımana tutulmasına sebep olmuştur. Böylelikle sahil kesimlerde casusluk faaliyetleri yapan yerli Rumlar Beyşehir gibi Anadolu'nun iç kesimlerine sevk edilmiştir⁴⁸. Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılmış casusların faaliyetlerinin önüne geçmek için Dâhiliye Nezareti bünyesinde Emniyet-i Umumiye Müdürlüğüne bağlı Polis Teşkilatı kurulmuş, Polis Teşkilatı'nın üçüncü şubesi ile beşinci şubesi ecnebi işleri ve casusluk meseleleri ile ilgilenmek üzere görevlendirilmiştir⁴⁹. Savaş sürecinde, İtilaf Devletleri'ne istihbaratçılık yapan ve yapabileceğinden şüphelenilen muhasım devlet vatandaşları bu şube yetkilileri tarafından teb'id edilmiştir.

Gemilerde kılavuzluk yapan kişilerin düşman filolarına kolaylıkla istihkâmlara dair bilgileri ulaştırmaları mümkün olduğu gibi casusluk yapmaları da kolaydır. Bu nedenle Antonio

⁴³BOA. DH. EUM. 5. Şb. 54/20, 14 Şubat 1334(14 Şubat 1918).

⁴⁴BOA. DH. EUM. 5. Şb. 67/63, 27 Zilkade 1336. Belge tarihi 1918 yılı olsa da ifadesinden iki yıl önce yani 1916 yılında sürgüne gönderildiği anlaşılmaktadır.

⁴⁵BOA. DH. ŞFR. 572/38, 26 Teşrin-i Sanî 1333(26 Kasım 1917).

⁴⁶BOA. DH. EUM. 5. Şb. 54/14 28 Rebiü'l-ahir 1336.

⁴⁷BOA. DH. EUM. 5. Şb. 55/7, 20 Cemaziyel-evvel 1336.

⁴⁸Kerim Sarıçelik, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri'ne Karşı Anadolu'nun Akdeniz Kıyılarında Aldığı Bazı Tedbirler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 21, Konya 2007, s. 173-189.

⁴⁹Sonat, *agt*, s. 15.

Sovarito⁵⁰, Albert Aşort(?) ve Josef Fraufurt adlı kişiler gemilerde kılavuzluk ve casusluk yaptıklarından şüphelenildiğinden dolayı Beyşehir'e sürgün edilmiştir. Osmanlı'nın limanlarda verdiği mücadelenin devam etmesinden ve bu kişilerin düşman denizaltısına istihbarat ulaştırma ihtimallerinden Beyşehir'deki sürgün sürelerinin savaş sonuna kadar uzatılması gerektiğine karar verilmiştir⁵¹. Savaşın silahsız askerleri olarak nitelendirilecek bu kişilerden, Yunan tebaasından Dûyûn-ı Umûmiye kâtibi olan 35 yaşındaki Pol veled-i Patroklı Sakellarios, Bağdat'tan gelen misafirlerinden hem savaş hem de Bağdat hakkında bilgi almıştır. Pol veled-i Patroklı Sakellarios edindiği bilgileri Avrupalı devletlere aktaracağından şüphelenildiği için zevcesi İstefanya (Stefania) ile birlikte Beyşehir'e sürgün edilmiştir⁵². Casuslukla itham olunan George ve Alexandar Desmire adındaki şahıslar da önce Konya'ya daha sonra Beyşehir'e sevk edilen bir başka İtilaf Devleti vatandaşlarıdır⁵³. Şüphe ve casusluk zannıyla yalnızca Hristiyanlar değil Müslümanların da sürgün edildiği görülmektedir. Beyrutlu Arnuk ailesinin Beyşehir'e gönderilmesiyle birlikte casusluk yapmalarına engel olunmuştur⁵⁴.

Osmanlı Devleti casusluk yapanların veya hallerinden şüphe duyulan kişilerin, mühim bilgilere ulaşarak bilgilerin devlet adına kullanılma ihtimaline karşı esir edilmesi ve savaş süresince esaretlerinin devam ettirilmesi hususunda sert bir davranış sergilemiştir. Ayrıca casusluğundan şüphelenilen kişinin aile bireyleri ile birlikte sürgüne sevk edilmesi edinilen bilgilerin muhasım devlete iletme ihtimalinin ortadan kaldırılması şeklinde yorumlanmaktadır.

C. Beyşehir'de Esaret Hayatı

12 Kasım 1914 tarihinde ilgili makamlara ulaştırılan “Üsera Talimatnamesi” esirlerin her türlü maddî ve manevî ihtiyaçlarının giderilmeye çalışılması gerektiğini bildiren maddeler içermektedir. Bunun yanı sıra talimatnamede esirlerin garnizonlara sevk, yerleştirilmesi ve burada insanlık haysiyetine yaraşır muameleye tabi tutulmasına dair bilgiler de bulunmaktadır. Bu noktada “Esirlere Verilecek Genel Müsaadeler” başlığı altında; esirlerin eşyalarının korunması, onlara gelen mektup ve kolilerin posta ücretinden muafiyeti, mektup ve paketlere sansür uygulaması⁵⁵, dışarıdan işe temini gibi konular ile birlikte sahip oldukları haklar bu başlık altında belirlenmiştir. Esirlerin bu ihtiyaçlarının temin edilmesi ve temel haklarının korunması noktasında hazırlanan talimatnamenin uygulanması ve denetlenmesi için 17 Mayıs 1915'te bir başkan ve iki üyeden oluşan esir komisyonu oluşturulmuştur. Ancak esir sayısının çoğalması ile Osmanlı Harbiye Nezaretine bağlı olarak 17 Aralık 1917 tarihinde önce Üsera Muamelat Şubesi tertip edilmiş, ardından şubeye bağlı olarak her komutanlıklarda esir komisyonları kurulmuştur⁵⁶. Böylelikle talimatnamenin bu komisyonlar tarafından uygulanmasıyla esirlere sürgün yıllarında temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bazı kolaylıklar sağlanmıştır.

⁵⁰BOA. DH. EUM. 5. Şb. 2130/20, 27 Safer 1334.

⁵¹agb, lef/3, 5 Kanun-i Sani 1334(5 Ocak 1916); 81/9, Lef/15, 5 Recep 1334 tarihli bu belgede 13 Eylül 1915'te bu üç kişi gemilerde kılavuzluk yapan başka şahıslarla birlikte sürgün edilmiştir. Belgede ifade edilen bu bilgi ile gemilerde kılavuzluk yaparak sürgün edilenlerin sayısının bu üç kişi ile sınırlı olmadığı anlaşılmakta olup diğerlerine dair malumata rastlanılmamıştır.

⁵²BOA. DH. EUM. 5. Şb. 42/7, 3 Zi'l-hicce 1335.

⁵³BOA. DH. EUM. 5. Şb. 85/39, 16 Ramazan 1336.

⁵⁴BOA. DH. EUM. 4. Şb. 16/33, 25 Rebiü'l-ahir 1336.

⁵⁵BOA. DH. EUM. 5. Şb. 57/25, lef/6.

⁵⁶Arslan, agm, s. 60-62; Özçelik, agt, s. 30.

1. Esirlere Yardım ve Müsaadeler

Osmanlı hükümeti sürgün edilen şahısların nerede ve ne şekilde esir edileceğine dair plan ve programını sürgünlere başlamadan önce yapmıştır. Bu çerçevede esirlerin ikamet yerleri hükümetin yönlendirmesiyle vilayetlerin mutasarrıflıkları ve kaymakamlıkları tarafından belirlenmiştir. İlgili kurum yetkilileri sürgün merkezlerindeki esirler için uygun askerî garnizonları, evleri ve otelleri tespit ederek esirlerin buralarda veya sonradan inşa ettirilen kamplarda barınmalarını sağlamıştır. Bu kamplarda esirlerin barınmalarına ilaveten yiyecek ve giyecek ihtiyaçları da tedarik edilmiştir⁵⁷. Esaret süresince esirlerin yaşam standartlarında yumuşak davranma çabasıyla sürgün merkezlerinde rahatça dolaşabilmelerinde bir mahzur görülmemekle birlikte bu konuda serbest bırakılmışlardır. Ancak sivil esirlerin rahat dolaşmaları esnasında esir askerler ile iletişim kurmaları yasaktır. Dolayısıyla 1916 yılında ele geçirilmiş olan esir zabıtlar için Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Konya Vilayeti'ne gönderilen bir belgede subaylar için Beyşehir Gölü'nde baraka inşa edilmesi esir askerlerin sivil esirlerden ayrı bir şekilde ikamet ettirildiğini göstermektedir⁵⁸.

Sürgün yıllarında esirlerin haberleşmesi de önemli bir konuydu. Bu süreçte esirler aileleri ile görüşebilir ancak haberleşmeleri esnasında istihbarat bilgisi verme ihtimallerinden görüşmeler bazı sansürler uygulanırdı. Esir askerlerin de sadece aileleriyle haberleşmesine izin verilmiş olup iletişimleri sansürden geçmiştir⁵⁹. Sansür uygulamasını 1915-1917 yılları arasında yardım kuruluşu olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti⁶⁰ üstlenirken bu yıldan itibaren sansür işi Üsera Sansür komisyonuna bırakılmıştır⁶¹.

Esirlere sürgün yıllarında maddî yardım yapılması için Osmanlı hükümeti vilayetlere bir bütçe vermiştir. Vilayetlere verilen “*Muvâzene-i vilâyet dâhilindeki menfîler yevmiyesi*” bütçesi ile esirlere günlük olarak üç kuruştan beş kuruşa kadar maddî yardım yapılmıştır⁶². Fakat menfîler yevmiyesinden verilen ücretin yeterli gelmemesi bazı esirlerin maddî sıkıntılarla karşılaşmasına neden olmuştur⁶³. Bu noktada İtilaf Devletleri, vatandaşlarının sürgün yerlerinde sıkıntı çekmelerine razı olmadıkları için sivil esir ve askerlerin günlük ihtiyaçlarının sefaretler tarafından karşılanacağı hususunda Osmanlı hükümeti ile anlaşmıştır. Bu sefaretler tarafından esirlere günlük yevmiye ve yiyecek-içecek yardımı yapılmıştır. Osmanlı hükümetinin ihtiyaçları karşılama hususunda eksik kaldığı yerlerde esirlerin ihtiyaçlarının takibini, muhasım devlet sefaretlerinin yanı sıra savaşa katılmayan tarafsız devlet sefaretlerinin de yaptığı görülmektedir. Amerika ve Hollanda tarafsız devlet sıfatıyla esirlerin temel ihtiyaçlarını karşılayan başlıca devletlerdendir. Hollanda, sefareti vasıtası ile sivil esirlere eşya ve para yardımı yaparken⁶⁴, Amerika Sefareti adına A. Van Hemert Enegret'in de Beyşehir, Bor ve Niğde'de bulunan yüzlerce muhasım devlet vatandaşına yardım yapmak üzere, Konya ve Kayseri'ye gitmesi için müsaade istenmiştir⁶⁵. Buna rağmen esirlerin yazmış olduğu mektup ve dilekçelerin sansürlenmesi esnasında erzak temin etmede sıkıntılar yaşandığı tespit edilmiştir⁶⁶.

⁵⁷Sonat, *agt*, s. 44.

⁵⁸BOA. DH. ŞFR. 64/133, 24 Recep 1334.

⁵⁹BOA. DH. EUM. 5. Şb. 57/25, lef/4.

⁶⁰agb, lef/1-10, 25 Cemaziye'l-ahir 1336.

⁶¹Arslan, *agm*, s. 182.

⁶²BOA. DH. MKT. 1053/20, 28 Rebiü'l-ahir 1336.

⁶³agb.

⁶⁴BOA. DH. EUM. 5. Şb. 45/41, 28 Zi'l-hicce 1335.

⁶⁵BOA. HR. SYS. 2145/16, lef/6/9.

⁶⁶BOA. DH. EUM. 5. Şb. 41/33, 23 Şevval 1335.

2. Dilekçeler, Af ve Serbest Bırakılma Talebi

Osmanlı Devleti savaş süresince esirlere isteklerini ve şikâyetlerini dilekçeler ile bildirme hakkı tanıdı. Bu dilekçelerde ecnebler genel olarak temel ihtiyaçları için sağlanan imkânların yeterli gelmediğinden, ailelerinden uzak ve ailelerinin perişan bir vaziyette olduğundan, işlerinin sekteye uğradığından, sürgün yerinin havasına ve suyuna alışamadıkları için fizikî ve ruhsal rahatsızlıklar yaşadıklarından şikâyet etmekte ve yerlerinin değiştirilmesini veya serbest bırakılarak bölgeden tahliyelerini istemekteydiler⁶⁷. Osmanlı hükümeti bu şikâyetleri bildiren dilekçelerle ilgilenmeyi ihmal etmemiş, ancak dilekçelerdeki bilgilerin doğruluğu hususunda tahkikat yaptıktan sonra bu talepleri yanıtlamıştır. Tahkikat sonucunda izin talebi uygun görülen veya mazeretine itimat edilen kişiler serbest bırakılmıştır. Mazeretine itimat edilmeyen esirlerin talebi ise, bu durum genellikle casusluk şüphesi zannıyla sürgün edilen kişiler olmasından dolayı, olumsuz sonuçlanmıştır.

İngiliz tebaasından Albert Aşort ile Josef Fraufurt, Beyşehir'in sert havasından dolayı hasta olduklarını ifade eden bir dilekçe yazarak tedavileri için en yakın hastaneye gitmek istemişlerdi⁶⁸. Nitekim hükümetin yaptığı tahkikat sonucunda yer değişikliği talebi bu iki esirin şüpheli hallerinin devam etmesi ve hastalık mazeretlerinin gerçekliğine inanılmamasından dolayı reddedilmiştir. Dilekçe yazma hakkına sahip olan esirlerin aileleri de bu haklarını kullanmışlardır. Josef Fraufurt'un zevcesi Margirit Fraufurt Dâhiliye Nezareti'ne yazdığı dilekçede eşi Josef'in hastalığının tedavi edilmesi gerektiğini ifade ederek, tedavisi için İstanbul'a veya Konya'ya nakil edilmesini rica etmiş, fakat Josef'in tahliyesiyle ilgili eşinin dilekçesi reddedilmiştir⁶⁹. Albert ve Josef gibi Beyşehir'in havasıyla uyum sağlayamayan Rus tebaasından İsak Loulisky de 12 Eylül 1917 tarihli verdiği dilekçede hastalık sebebiyle Konya'ya nakil edilmek istemiştir. İsak'ın tahliye edilip edilmeyeceğine dair karar tabip tarafından verilecek rapora bağlıdır⁷⁰. Neticede İsak'ın hastalık derecesinin sürgün yerinden ayrılmasını gerektirmediğinden talebi reddedilmiştir. İsak Shovelof Loulisky dört ay sonra 14 Ocak 1918'de İstanbul'a dönmek istediğini belirten bir dilekçe daha yazmıştır. Hükümet tarafından yapılan tahkikat sonucunda Beyşehir'de kaldığı müddet boyunca bir suça karışmadığı anlaşılan İsak Shovelof Loulisky'nin talebi kabul edilerek İstanbul'a dönmesine izin verilmiştir⁷¹.

Esirlerin serbest bırakılmalarını istedikleri dilekçeler her zaman olumlu sonuçlanmamaktaydı. Mesleği denizlerde kılavuzluk olan İtalya tebaasından Antonio Sovarito, Beyşehir'in havasından dolayı hastalanmış tedavi olmak için İstanbul'a dönme talebinde bulunmuştur. Fakat tedavisinin Beyşehir'de yapılabilme imkânından dolayı İstanbul'a nakledilme talebi reddedilmiştir. Antonio'nun meşgul olduğu iş sebebiyle hastalık gerekçesine itimat edilmediği, dolayısıyla talebinin bu sebeple reddedildiği anlaşılmaktadır⁷². Ayrıca esirler, hastalık nedeni ile dilekçe yazmaları halinde tabip raporunu da durumun sahlılığı açısından dilekçe ile birlikte göndermekteydiler. Aron Ostrof, Beyşehir Kazasında sürgünde bulunduğu süreçte Beyşehir'in havasından dolayı hastalanmış ve yaşının ilerlemesi sebebiyle de Konya'ya veya İstanbul'daki ailesinin yanına gönderilmeyi talep etmiştir. Talebinin ve maruzatının doğruluğunu kanıtlamak için tabip raporunu dilekçesine eklemiştir⁷³. Tabip raporunun

⁶⁷Bkz. İngiliz vatandaşı Selam Mehmed gibi. BOA. DH. EUM. 5. Şb. 43/1, 18 Zilkade 1335.

⁶⁸BOA. DH. EUM. 5. Şb. 81/9, lef/1, lef/15, 23 Nisan 1332(6 Mayıs 1916).

⁶⁹agb, lef/12.

⁷⁰BOA. DH. EUM. 5. Şb. 43/24, 25 Zilkade 1335.

⁷¹BOA. DH. EUM. 5. Şb. 53/5, lef/4, 1 Rebiü'l-ahir 1336.

⁷²BOA. HR. SYS. 2130/20, 27 Safer 1334.

⁷³BOA. DH. EUM. 5. Şb. 54/14 28 Rebiü'l-ahir 1336.

eklenmesi uyarısını dikkate alan Aron Ostrof'un dilekçesine cevap verilip verilmediğine dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Rusya'da ihtilal hareketinin başlamasıyla bağımsızlığını kazanan Lehistan vatandaşlarının serbest bırakıldıkları görülmektedir. Lehistan bağımsızlığını kazandıktan sonra Polonyalılar Lehistan tâbiyetine geçmiştir. Bu noktada Leh Âli Komitesi Lehlilerin serbest bırakılması için girişimlerde bulunmuştur⁷⁴. Böylece Polonyalı Simon Adelman'ın⁷⁵ Dersaadet'e dönmesine⁷⁶, Polaslas Götrasky(?), Anatdan Çavrensky, Honora Çarkoski(?), Beroşançoyiç Lipkovaski(?), Doktor Levis ve Josef Lunich isimli Lehlilerin bir kısmının Bursa'ya nakil edilmesine, bir kısmının serbest kalmasına ve Lehistan'a dönmesine müsaade edilmiştir⁷⁷. Rusya'nın savaştan çekilmesi ile Lehistan hâkimiyetine geçmiş olan ve Ruslara karşı bağımsızlık mücadelesi veren Ukraynalıların da serbest kalmalarına karar verilmiştir⁷⁸. Serbestlik hakkı tanınmasına ve savaşın sonuna yaklaşılmış olmasına rağmen tahkikatı yapılan Ukrayna tebaasından Yani Sivanof, dilekçesinde savaşın bitmesinden iki sene önce Beyşehir'e sürgüne gönderildiğini, artık devletin *sulh-ı akd* ettiğini bundan dolayı ailesinin yanına gitmek istediğini ifade etmiş olduğu halde esaret hayatı devam etmiştir⁷⁹.

3. Durum Takibi

Çeşitli sebeplerle esir edilen şahısların sürgün yıllarında barındıkları yer ile maddî ve manevî durumlarını Osmanlı hükümeti üstlendiği gibi esirlerin durumu İtilaf Devletleri sefaretleri ve tarafsız ülke sefaretleri kanalıyla da takip edilmiştir. İtilaf Devletleri sürgün edilen vatandaşlarının kontrolünü ilgili kurumlar arası yazışmalarla veya sürgün merkezlerini bizzat ziyaret ederek yapmıştır. Hariciye Nezaretine verilen bir şifreli belge ile 1917 yılında otuz İtalyan askerinin Akseki yolu üzerinden Beyşehir'deki esirleri gözlemlemek adına bölgeye gittikleri bildirilmiştir⁸⁰. Ayrıca bu haberden dört gün sonra başka bir şifreyle Ankara'dan gelen iki İtalyan askerinin de ziyareti görülmektedir. Fakat askerlerin bölgede yalnız dolaşmalarına müsaade edilmemiş, Beyşehir'deki sorumlu komutanların iştiraki ile bölgede tahkikat yapmalarına izin verilmiştir⁸¹. Muhasım devlet tebaası adına yapılan bu ziyaretlerde esirlerin iyi şartlar altında sürgün hayatı yaşadıkları geçirdiklerini görülmüştür. Zira esirlerin temel ihtiyaçları karşılanıyor ve kaza sınırları içerisinde rahatça dolaşabiliyorlardı.

Sebep belirtilmeksizin sürgün edilen kişilerin sürgün gerekçelerini bilmek, kamplardaki yaşamlarını ve esirlerin tahliyeleri konusunu araştırmak üzere İtilaf Devletleri'nin birtakım yazışmaları görülmektedir. Bu yazışmalarda sürgün edilen şahısların suçlarının olup olmadığını esirlerin aileleri adına araştırılmasını isteyen dilekçeler yollayarak sicil takibi yaptırmışlardır. İngiliz Georges Alexander ve Desmire adındaki şahıslar casuslukla suçlanarak sürgün edilmelerinin ardından bu kişiler hakkında İngiliz Harp Komitesi Üsera Merkez İdaresi, Osmanlı Devleti'ne bir dilekçe göndererek bu şahısların tahkikatının yapılması ve sonucunu ailelerine ulaştırılmak üzere taraflarına bildirilmesini istemiştir⁸².

⁷⁴BOA. DH. EUM. 5. Şb. 46/24, Lef/2, 7 Muharrem 1336.

⁷⁵BOA. DH. EUM. 5. Şb. 53/42, 17 Recep 1336. Simon 1918 yılının Ocak ayında İstanbul'a dönme talebinde bulunmuştur. Ancak Simon'un bu talebi reddedilmiş olup 9 ay sonra tekrar dilekçe vererek bu defa talebi kabul edilmiştir.

⁷⁶BOA. DH. EUM. SSM. 29/52, lef/2, 21 Zi'l-hicce 1336.

⁷⁷BOA. DH. EUM. 5. Şb. 46/24, Lef/1.

⁷⁸Sarıçelik, agm, s. 342.

⁷⁹BOA. DH. EUM. 5. Şb. 65/38, 23 Şevval 1336.

⁸⁰BOA. DH. ŞFR, 632/92, 30 Cemaziyel-evvel 1335.

⁸¹BOA. DH. ŞFR, 633/52, 4 Cemaziyel-ahir 1335.

⁸²BOA. DH. EUM. 5.Şb. 85/39, lef/2, 16 Haziran 1334 (16 Haziran 1918).

Savaş dışı kalan İspanya, Amerika ve Hollanda bu süreçte aracı olan tarafsız devletlerdir. Amerika başlangıçta I. Dünya Savaşı'nda tarafsızlığını ilan etmişse de savaşın bitmesine yakın İtilaf Devletleri'nin yanında yer almıştır. Zaten savaşa girmeden önce de Amerika diplomatik açıdan Avrupalı devletlerin yanında bir tavır sergilemiştir. Bu durumu muhasım devlet vatandaşlarının ihtiyaçlarının tedarikinde ve muhasım devlet adına garantörlüğü tutumunda açıkça ortaya koymaktaydı. Bunun asıl nedeni ise Amerika'nın Osmanlı sınırları içerisinde yaptığı misyonerlik faaliyetlerinin İtilaf Devletleri'nin desteğinden mahrum kalmasının önüne geçmekti⁸³. Şöyle ki, Amerika'nın tarafgir tavrının bir emaresi olarak Konya merkezinin askeri bölge ve şimendifer güzergâhı olmasından dolayı muhasım devlet tebaasının Konya'da ikamet ettirilmesini uygun görmeyerek yerlerinin değiştirilmesi teklifinde bulunmuştur. Bu kişilerin daha güvenli olan Beyşehir'e nakledilmeleri için bir iltimas vermiştir⁸⁴. Ayrıca Amerika sefareti Urfa'dan, Niğde ve Beyşehir'e sürgün edilmek üzere sevk ettirilen muhasım tebaanın sürgün merkezinde talimatnameye göre iskân edilmediğini, talimatnameye uygun olarak yerleştirildikten sonra sefarete bildirilmesini istemiştir⁸⁵. Diğer tarafsız devlet olan İspanya Sefaret görevlileri de sürgün edilen on Rus vatandaşının durumlarını tahkik etmek üzere Beyşehir'e giderek Rusya adına incelemeler yapmıştır⁸⁶. Yine İspanya'nın tahliyeler konusunda girişimlerinin yanı sıra ve Felemenk Sefareti de sağlık problemleri olan esirler adına aracılık yapmıştır⁸⁷.

D. Sürgün Hayatının Sonuçları

Beyşehir Kazasında, farklı millet ve kültürlerden şahısların esir kamplarına gönderilmeleri sonucunda buraya yerleştirilen kişiler adaptasyon sorununa bağlı olarak psikolojik problemler yaşamıştır. Bu durumun bir neticesi olarak aynı yıl içerisinde birinin intihar, diğerinin ise cinayet olduğundan şüphelenilen iki ölüm vakası kayıtlara geçmiştir. Vakaların yaşanmasında, insanların alışık olduğu hayat yaşantısından uzaklaştırılarak sürgüne gönderilmeleri ve tutukluluk sürecinde ruhsal sağlıklarının olumsuz yönde etkilendiği ve bu durumun buhrana sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır. İngiliz tebaasından olan Edvin Goran, Beyşehir'de esir olarak ikamet ederken, 25 Ekim 1916 tarihinde intihar etmiştir⁸⁸. Bir diğer ölüm vakası ise, Beyşehir'de yine İngiliz tebaasından olan Mısırlı Avdid bin Mehmed'in Beyşehir'e on dakika mesafedeki bağlarda ölü bulunmasıdır. Bu durum olayın cinayet olabileceği şüphesini uyandırmış, Konya Vilayeti yetkilileri vakanın sorgulanmasını ve araştırılmasını istemiştir⁸⁹. Nitekim bu tür vakaların yaşanmasındaki neden, savaşın arka planını oluşturan buhranın her bakımdan hissedilmesidir.

Başka bir problem de iklimin sebep olduğu hastalıklardır. Burada kaldıkları süre boyunca esirler Beyşehir'in iklimine alışamadıkları için çeşitli hastalıklara yakalanmışlardır. Hastalığa yakalanan bazı esirler, Osmanlı hükümetinden tedavileri için başka bir merkeze nakil edilmek istemişlerdir. Hükümet, esirlerin sağlık problemlerini burada tahkik etmiş ve Beyşehir'de tedavileri mümkün olanların buradan ayrılma taleplerini reddetmiş, mümkün olmayanların nakillerini ise kabul etmiştir. Örneğin, hasta ve muhtaç olduğu kesin olarak tespit edilen Faslı oğlu Andan'ın, kızı ile beraber İstanbul'a dönmesine izin verilmiştir⁹⁰. Belgede Andan'ın tahkikat sonucu belirtilmemiş olsa da hastalığının tedavisinin Beyşehir'de mümkün olmadığı

⁸³Sonat, *agt*, s. 33.

⁸⁴BOA. DH. EUM. 5. Şb. 81/9, lef/1.

⁸⁵BOA. HR. SYS. 2145/16, lef/4, 21 Kanun-ı Sani 1331 (3 Şubat 1916).

⁸⁶BOA. DH. EUM. 5. Şb. 47/10.

⁸⁷BOA. DH. EUM. 5. Şb. 43/24.

⁸⁸BOA. DH. ŞFR. 526/57, 12 Teşrin-i evvel 1332 (25 Ekim 1916).

⁸⁹BOA. DH. EUM. 5. Şb. 25/43, 24 Şaban 1334.

⁹⁰BOA. DH. EUM. SSM. 29/52, lef/5, 5 Eylül 1334 (5 Eylül 1918).

anlaşılarak talebi kabul edilmiştir. 1916 tarihli belgede ise İtalya tebaasından olan Antonio Sovarito Beyşehir’de iken müptela olduğu hastalığının tedavisi için İstanbul’a gitmek istemiş, fakat yapılan araştırma sonucunda hastalığının Beyşehir’de tedavi edilmesinin mümkün olması sebebiyle bu talebi reddedilmiştir⁹¹. Bu olaydan üç ay sonra vefat eden Sovarito’nun eceliyle vefat ettiği söylenmiştir.⁹² Her ne kadar belgede Antonio Sovarito’nun eceliyle öldüğü söylense de Beyşehir’de iken yakalanmış olduğu hastalık tedavi edilemediğinden vefat etmiştir. Beyşehir Kazasında esirlerin iyi şartlarda olduğu ve iyi muamele gördükleri belirtilse de incelediğimiz bu örnekler; şartların fiziksel ve psikolojik bazı rahatsızlıklara neden olduğunu, hatta bu rahatsızlıkların bir kısmının kişilerin ölümüyle sonuçlandığını ortaya koymaktadır.

Sonuç

1915-1918 yılları arasında Beyşehir’e sürgün edilen muhasım devlet tebaasına dair 50’ye yakın belge üzerinde çalışıldı ve Beyşehir’deki esir sayısının 250 civarında olduğu tespit edildi. Bu sürgünler I. Dünya Savaşı’nda İtilaf Devletlerinin Lahey Sözleşmesi kapsamındaki deniz ve kara savaşı kurallarına aykırı olarak Osmanlı limanlarına saldırılara başlaması ve Osmanlı vatandaşlarını sürgün etmesine karşılık yapıldı. Belirtmek gerekir ki bu uygulamaların nihai amacı ülkenin bütünlüğünü devam ettirmek ve Osmanlı vatandaşlarının akıbetini korumaktır. Bu amaçla Osmanlı hükümetinin yaptığı misillemeler neticesinde tarafsız devlet sefaretleri Osmanlı vatandaşlarının serbest kalması için iltimas vermesi misillemelerin amacına ulaştığını gösterir nitelikte bir girişimdir. Bu sürgünlerin amacına ulaştığına dair bir işaret de casusların sürgün edilmesinden sonra savaş boyunca serbest kalmalarına kati surette izin verilmemiş olmasıdır. Böylelikle ülke bütünlüğüne zarar verecek istihbaratın önüne geçildi. Ayrıca sürgün yerinin de bu amaç doğrultusunda desteklenmesi gerekmektedir. Beyşehir Kaza’sının özellikleri amaç ve mekân uyumunu sağladığından kazadaki esaret yıllarında tekrar muhbirlik yapma eğilimine dair bir malumat bulunmamaktadır. Bir diğer husus Beyşehir’den kaçma teşebbüsüne dair bir bilginin olmaması da Beyşehir’e yapılan sürgünlerden olumlu neticeler alındığını göstermektedir. Sürgünlerin olumsuz yanı iklim değişikliğinden dolayı esirlerin yaşadığı hastalıkla ilgiliydi. İklim değişikliğinden kaynaklanan hastalıkların hükümet tarafından tayin edilen doktorların tahkikiyatıyla esirlerin, hastalığı sürgün yerinden ayrılma mazereti olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Zira hasta olduğuna dair dilekçe veren esirlerin tedavileri Beyşehir’de yapılması mümkündür. Neticede esirler hastalık konusunu bir hile haline getirdiklerinde dilekçeleri reddediliyordu. Çalışmanın neticeye ulaştığı önemli hususlardan biri de Avrupa devletlerinin hazırladığı hukuku çiğneyen İtilaf Devletleri’ne karşı Osmanlı’nın hukuk ilkelerine bağlı bir tavır sergilemesidir.

⁹¹BOA. HR. SYS. 2130/20, 24 Safer 1334.

⁹²BOA. DH. EUM. SSM. 23/34, 26 Cemaziye’l-ahir 1334.

Kaynaklar

1. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Bâb-ı Ali Evrak Odası (BEO), 632/47382, 633/52.

Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umûmiye 5. Şube Belgeleri (DH. EUM. 5. Şb.), 5/8, 16/33, 23/34, 25/43, 39/37, 41/33, 42/7, 43/1, 46/24, 47/10, 52/6, 53/5, 53/42, 54/14, 54/20, 67/63, 81/9, 85/39.

Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalemi (DH. MKT), 1053/20.

Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemi (DH. ŞFR), 64/133, 526/5, 526/57, 572/38, 632/92, 633/52.

Dâhiliye Nezâreti Hariciye Siyasi Kısım Belgeleri (HR. SYS), 2130/20, 2145/16, , 2149/1, 2151/26.

Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umûmiye Seyrüsefer Kalemi Belgeleri (DH. EUM. SSM), 29/52.

2. Diğer Kaynaklar

AKKOR, Mahmut, "I. Dünya Savaşı'nda Rusya'da Bulunan Türk Esirleri ve Esir Kampları", *Uluslararası Türk Savaş Esirleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, İstanbul 2017, s. 203-238.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarih(1914-1995)*, Kronik Yayınları, İstanbul 2020.

ARSLAN, Nebahat Oran, *Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'deki Rus Savaş Esirleri*, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.

ATA, Ferudun, "I. Dünya Savaşı içinde Bozkır'a Yapılan Sürgünler", *Bozkır'ın Dünyü ve Bugünü Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Ed. Mustafa Yılmaz-Ahmet Atalay-Osman Doğanay, Konya 2007, s. 149-158.

AYDIN, Mithat, "19-20. Yüzyıllarda Osmanlı Balkanlarında Rusya'nın Casusluk Faaliyetleri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 32, S. 53, Ankara 2013, s. 17-54.

BİLGİ, Nejdet, "Osmanlı Devleti'nin 1917 Yılı Yabancı Nüfusu", *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 25, S. 1, İzmir 2010, s. 101-146.

ÇAPA, Mesut, *Kızılay(Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti 1914-1925*, Türk Kızılay Derneği Yayınları, Ankara 2010.

ÇELİK, Recep, "Karadeniz'de Casusluk Faaliyetleri (1914-1918)", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. 13, S. 50, Ankara 2016, s. 125-138.

ÇETİN, Nurten, "Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri Vatandaşlarına Yönelik Uygulamalarında Biri: Sürgün (Edirne Örneği)", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 5, Edirne 2013.

DAŞÇIOĞLU, Kemal, *İşkân, Suç ve Ceza Osmanlı'da Sürgün*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.

ERYILMAZ, Bilal, *Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992.

KARABULUT, Umut, BOZKURT, Ersin, "Osmanlı Devleti'nde Savaş Hukukunun Oluşumu Bağlamında Lahey Konferansları ve Birinci Dünya Savaşındaki Uygulamalar", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 45, 2019, s. 87-99.

- KARAGÖZ, Mehmet, “Osmanlı Devletinde Islahat Hareketleri ve Batı Medeniyetine Giriş Gayretleri (1700-1839)” *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 6, Ankara 1995, s. 173-194.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı)*, C.7, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.
- KARPAT, Kemal Haşim, *Osmanlı Nüfusu (1830-1917)*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.
- KUŞ, Ayşegül, “Yabancıların Gözüyle 19.Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon’da Konsolosluklar”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 26, İstanbul 2014, s. 163-184.
- MUŞMAL, Hüseyin, *Yabancıların İzinde Osmanlı*, Mesa Yayınları, Konya 2009.
- MUŞMAL, Hüseyin, ÜÇÜNCÜ, Berna K., *Tarihi Süreçte Beyşehir Gölü ve Adalarında Hayat*, Palet Yayınları, Konya 2014.
- SEZER, Ayten, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e; Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 16, Ankara 1999, s. 169-183.
- ÖZÇELİK, Mücahit, *Birinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’deki Yabancı Esirler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2010.
- PAKALIN, Mehmet Z., *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, MEB. Yayınları, İstanbul 1993.
- POLAT, Bengül - Ratip AYAZ, “İngiliz Misyonerlik Faaliyetlerinin Osmanlı Devleti’nin Yıkılış Sürecine Etkileri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 61, Ankara 2017, s. 1-45.
- SAKİN, Orhan, <http://turksandarmenians.marmara.edu.tr/tr/1914-nufus-istatistigine-gore-ermenici-cemaatinin-nufusu/>, Tarih: 21.10.2018.
- SANDER, Oral, *Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918’e)*, İmge Yayınları, Ankara 2020.
- SARIÇELİK, Kerim, “I. Dünya Savaşı Yıllarında Beyşehir’de İkamet Eden Sivil Esirler”, *I. Uluslararası Beyşehir Ve Yöresi Sempozyumu (11-13 Mayıs 2006) Bildiriler Kitabı*, Konya 2006, s. 338-343.
- _____, “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin İtilaf Devletleri’ne Karşı Anadolu’nun Akdeniz Kıyılarında Aldığı Bazı Tedbirler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 21, Konya 2007, s. 173-189.
- SEZER, Ayten, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e; Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 16, 1999, s. 169-183.
- SONAT, Ramazan, *I. Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devletinin Muhasım Devlet Tebaası Politikası (1914-1918)*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2014.
- TEMEL, Mehmet, “Birinci Dünya Savaşı Yıllarında 1907 Tarihli Lahey Sözleşmelerine Aykırı Davranan İtilaf Devletleri’ne Karşı Osmanlı Devleti’nin Aldığı Bazı Önlemler”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S. 6, 2004.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı Dönemi Sürgün Politikası: Beyşehir Kazası Örneği

_____, “İtilaf Devletleri’nin Osmanlı Kıyı Yerleşimlerine Yaptıkları Saldırıları ve Mütakabiliyet Esasına Göre Osmanlı Devleti’nin Aldığı Önlemler”, *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 24, S. 1, 2009, s. 117-150.

UCA, Alaattin, “1915 Yılında Yayımlanan Bir Üsera Talimatnamesi ve Düşündürdükleri”, *Atatürk Dergisi*, C. 3, S. 3, Erzurum 2003, s. 169-183.

EKLER

Ek-1:Dersaadet’de ikamet edip Beyşehir’e sürgün edilecek Romanya tebaasından 19 sivil vatandaşın künyelerinin bulunduğu sevk cetveli. (BOA. DH. EUM.5.Şb.55/7)

İsim ve Şöhreti	Doğum Senesi	Zanaatı	Mahal-i İkameti
Karabet Veled Arnit	1834	Tüccar	Kürk Paşada Ali Beğ yokuşunda elli sekiz numaralı Pansiyonda.
İstefan Aleksan	1827	Pazarcı	Bay Paşa yokuşunda 160. hanede.
Albert Elch	1862	Eczacı	Beyoğlu’nda Şahkulu 583 dükkânı üzerinde ma’aile.
Alexandar Tikero	1868	Birahaneci	Tomtom 20’dedir(?)
Jan Nikola	1868	Boşta	Hamireci yeni yol dörtde.
Jorej Poderolaski	1877	Avukat	Minare sokak 19’dadır.
O’hansi Şanaryan	1846	Romanya sefaretinde uşak	Romanya Sefaretinde mukim.
Halburet İrol(?)	1839	Terzi	Yüksekkaldırım Ahmet Efendinin evinde.
İsrail Bodasko(?)	1856	Galata’da icracı	Kaledibi’nde Ali Faik Beğ hanesinde dokuz numarada.
Avram Salman İsak	1845	İskemleci	Arnavud Sokağında birde.
Avram Lebo(?)	1840	Terzi	Laleli Çeşme Gurus hanında 16.
Mabarla Papovic(?)	1860	Tüccar	Rubin otelinde.
Niko Gorki	1887	Seyyar Kanepeci	Timoni beş numaralı hanede iken kalyoncu çeşme
Yorgi Yanko	1876	Birahaneci	Tepebaşında bakkal Yefarik nezdinde.

Hüseyin Muşmal - Hasret Gümüş

Zak Garusman Josef(?)	1856	Romanya Sefareti tabib muharebesi	Boyunderede Niko hanında mukim ve muayenehanesinde Suriye çarşısındadır.
Stanco Sinyo(?)	1876	Mollar Şirketinde.	Büyük Handaroso hanında.
Simon Popof	1889	Ressam ve boyacı	Tomtom Yelki beşde.
Leon Goldstein	1856	Pastırmacı	Galata'da Dobur Dede dükkânı olup Makri Çıkırmazı'nda mukim.
Minhal Sanarya	1840	Romanya Sefaretinde kavas	Romanya sefaretinde ma'aile mukim.

Ek-2:Beyşehir'de ikamete memur İngiliz tebaasından Mısırlı Avdid b. Mehmed'in kasaba yakınında ölü bulunduğu ve katillerinin yakalanması hususu üzerine dilekçe. (DH. EUM.5.Şb. 25/43)

Ek-3: Esir Zabitanlar için Beyşehir’de baraka inşasına dair. (DH. ŞFR. 64/133)

DH.ŞFR.00064.00133.001

Ek-4: Beyşehir'de mukim İngiliz tebaasından Selam Mehmed'in erzak kıtlığı nedeniyle başka bir mahalleye gönderilme talebi. (DH. EUM.5.Şb. 41/33).

Ek-5: Otuz İtalyan askerinin Akseki yolunu takiben Beyşehir'e gittiklerine dair şifreli belge. (BOA. DH. ŞFR. 632/92)

DH.ŞFR.00632.00092.001